

EMILIA NAUMANN

Fundacja Dzieci Niczyje

Rozwód w polskim prawie

Artykuł prezentuje podstawowe regulacje polskiego prawa dotyczące rozwodu oraz wnioski z praktyki sądowej w tym zakresie.

dzieckokrzywdzone.pl

Wstęp

Aby opisać w jednym zdaniu specyfikę rozwodu w polskim prawie, można przytoczyć cytata z uchwały Sądu Najwyższego z 12 października 1970 r.¹: (...) sprawa rozwodowa nie jest w ujęciu pol-

skiego ustawodawcy sprawą, w której chodzi wyłącznie o ewentualne rozwiązanie małżeństwa, lecz sprawą, w której sąd w związku z taką decyzją orzeka także o całości spraw rodzinnych.

Rys historyczny

Historia rozwoju instytucji małżeństwa wiąże się nierozdzielnie z tworzeniem historii instytucji rozwodu, jako dwóch przeciwstawieństw, spośród których rozwód uważany był w przeszłości i być może wciąż jest za zło konieczne. Rozwód ma za sobą długą drogę rozwoju i odmienną regulację prawną w poszczególnych epokach. W prawie rzymskim był traktowany jako sprawa prywatnej umowy lub jednostron-

nego oświadczenia zainteresowanej osoby. Rozwody były znane również w dawnym prawie germańskim.

W Średniowieczu rozwody przeszły pod jurysdykcję Kościoła katolickiego i od tego czasu eliminowana przez Kościół instytucja rozwodu walczyła z sakramentem nierozzerwalności węzła małżeńskiego, odrzuconym w XVI w. przez Reformację, co pozwoliło krajom protestanckim wprowadzić rozwo-

¹ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 12.10.1970 r., III CZP 6/1970-OSNC 1971, z. 7-8, poz. 117.

dy. W dobie Oświecenia małżeństwo po-
czytywano za *contractus civilis* (umowę pry-
watną), wskutek czego instytucja rozwodu
stała się elementem państwowego porząd-
ku prawnego, oderwanego od jurysdykcji
kościelnej. Instytucję rozwodu przyjęło
prawo francuskie z 1792 r.; przewidywał ją
również kodeks Napoleona (Piasecki red.
2001, s. 287–288).

Koncepcja dozgonnej nierozzerwalności
związku małżeńskiego w żadnym okresie
rozwoju cywilizacji nie wytrzymała w pełni
próby życia. Ustawodawstwo nie akceptu-
jące rozwodu starało się szukać rozwiąza-
nia przez rozbudowę przyczyn umożliwia-
jących unieważnienie małżeństwa (Winiarz
1994, s. 129).

Istnieje wiele modeli prawnych i sposo-
bów dokonania rozwodu:

– umowa pomiędzy małżonkami (tzw.
rozwód prywatny),

– odrzucenie małżonka wskutek złożenia
przez drugiego oświadczenia skiero-
wanego do drugiej strony (list rozwodowy
znany w prawie mojżeszowym i prawie
muzułmańskim),

– poddanie żądania rozwodu pod roz-
strzygnięcie sądu,

– dokonanie – w niektórych sytuacjach
– rozwodu przed organem administracyj-
nym (np. w Danii, w Rosji).

Prawo polskie stoi na stanowisku trwa-
łości małżeństwa w imię ochrony interesów
małżonków, założonej przez nich rodziny,
a zwłaszcza w imię dobra małoletnich dzieci.
To założenie znajduje się u podstaw przepi-
sów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego²,
obowiązującego od 1 stycznia 1965 r.

Rozwód po polsku

Prawo polskie przyjmuje rozwiązanie,
w myśl którego uzyskanie rozwodu jest
możliwe w przypadku **zupelnego i trwa-
lego** rozkładu pożycia małżeńskiego. Są to
podstawowe, tzw. pozytywne przesłanki
dopuszczalności rozwodu, które muszą
występować łącznie. W każdej więc spr-
awie o rozwód sąd musi ustalić, czy taki roz-
kład pożycia występuje. Decyduje w tym
przedmiocie stan na chwilę zamknięcia
rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.).

Wprawdzie przepisy k.r.o. nie wymaga-
ją, by zupełny i trwały rozkład pożycia mał-
żeńskiego nastąpił z ważnych powodów,
jednakże praktyka sądowa wykazała, że nie
da się oddzielić „przyczyn” od „skutków”.
Dlatego równie ważne, jak ustalenie przez
sąd, że nastąpił zupełny i trwały rozkład

pożycia małżeńskiego, jest również ustale-
nie, jakie powody sprawiły, że ten rozkład
nastąpił (Krzemiński 1998, s. 11).

Zgodnie z poglądami judykatury **zu-
pełny** rozkład pożycia następuje wów-
czas, gdy wszelkie więzy łączące małżon-
ków (duchowe, fizyczne i gospodarcze)
uległy zerwaniu. Gdy jednak przy zu-
pełnym braku więzi duchowej i fizycznej
pozostały pewne elementy więzi gospo-
darczej wywołane szczególnymi okolicz-
nościami (np. wspólnym mieszkaniem),
rozkład pożycia można mimo to uznać
za zupełny³.

Rozkład pożycia jest **trwały**, gdy do-
świadczenie życiowe pozwala przyjąć, że
na tle okoliczności konkretnej sprawy po-
wrót małżonków do pożycia nie nastąpi⁴.

² Ustawa z 25 lutego 1964 r. (DzU nr 9, poz. 59, ze zm.).

³ Orzeczenie SN z 9.04.1953 r., „Państwo i Prawo” 1954, nr 1, s. 180.

⁴ Orzeczenie SN z 13.01.1953 r., „Państwo i Prawo” 1953, nr 10, s. 557.

Negatywne przesłanki rozwodu

Polskie prawo jest dość restrykcyjne w sprawach rozwodowych. Nie dopuszcza „automatyzmu” w orzekaniu rozwodu, nawet wówczas, gdy spełnione są podstawowe przesłanki rozwodu, o których mowa powyżej, tj. zupełności i trwałości rozkładu pożycia małżeńskiego.

W polskim prawie istnieją trzy zakazy orzeczenia rozwodu, tzw. negatywne przesłanki rozwodu:

1) jeżeli skutek niego miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków (art. 56 § 2 k.r.o.),

Dobro dziecka

Bez wątplenia zakaz orzeczenia rozwodu, jeżeli skutek tego miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci stron, jest podyktowany troską ustawodawcy, by orzeczenie rozwodu nie wywarło ujemnych następstw w psychice dziecka.

Pojęcie „dobro dziecka” nie zostało zdefiniowane ustawowo. Tym niemniej nie brak definicji tego terminu w piśmiennictwie prawniczym. Zgodnie z jedną z nich „dobro dziecka” powinno być ujmowane jako zespół wartości zarówno duchowych, jak i materialnych, jakie konieczne są do prawidłowego:

- a) rozwoju fizycznego dziecka,
- b) rozwoju duchowego dziecka w aspekcie zarówno intelektualnym, jak i moralnym,
- c) należytego przygotowania go do pracy dla społeczeństwa (Kołodziejewski 1965, s. 30).

Według innej definicji przez pojęcie „dobro dziecka” należy rozumieć przede wszystkim jego interesy osobiste, a więc troskę o jego rozwój fizyczny i duchowy oraz należyte przygotowanie do pracy odpowiednio do jego uzdolnień i zgodnie z interesem społecznym, jak również interesy majątkowe małoletniego,

2) jeżeli rozwodu żąda małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, a drugi małżonek nie wyraził zgody na rozwód, przy czym jego odmowa nie jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (art. 56 § 3 k.r.o.),

3) jeżeli orzeczenie rozwodu naruszałoby zasady współżycia społecznego z innych jeszcze powodów, niż kolizja z dobrem wspólnych małoletnich dzieci małżonków (art. 56 § 3 k.r.o.)

Istnienie bądź nie istnienie tych przesłanek sąd jest zobowiązany badać w każdej sprawie.

przejawiające się w prawidłowym zarządzaniu jego majątkiem, właściwym przeznaczeniu płynących z niego dochodów oraz pozostawieniem w miarę możliwości substancji tego majątku (Marciniak 1975, s. 10).

Słusznie stwierdza Z. Radwański (1991, s. 50–65), że pewna niedookreśloność pojęcia „dobro dziecka” ma duże zalety, pozwalające uzupełnić jego treść o nowe osiągnięcia nauki – przede wszystkim psychologii i pedagogiki – oraz o nowe doświadczenia społeczne. Poza tym posługiwanie się klauzulą „dobra dziecka” przez rozsądnego i wspartego poradą rzeczoznawcy sędziego ma tę zaletę, że pozwala w konkretnym przypadku znaleźć najbardziej optymalne rozstrzygnięcie, uwzględniające zarówno indywidualne cechy dziecka, jego konkretną sytuację, jak i stojące do dyspozycji możliwości faktyczne.

Całościowe uwzględnienie tych wszystkich czynników nie dałoby się ująć w zespole jednoznacznie i ostro sformułowanych przepisów, choćby nawet przybrały one najbardziej kazuistyczną postać.

Traktowanie dobra dziecka, jako negatywnej przesłanki rozwodu, wywołuje w piśmiennictwie różnice zdań pomiędzy:

a) tymi, którzy twierdzą, iż dobro dziecka wymaga z reguły oddalenia powództwa o rozwód (Stelmachowski 1953, s. 58 i n.),

b) tymi, którzy stoją na stanowisku, iż rozwód małżeństwa dotkniętego trwałym i zupełnym rozkładem pożycia w zasadzie nie wpływa ujemnie na los dziecka i dlatego oddalenie powództwa ze względu na dobro dziecka może nastąpić tylko wyjątkowo (Garlicki 1995, s. 51),

c) a tymi, według których w każdej sprawie rozwodowej małżonków mających małoletnie dzieci należy wnikliwie badać

problem dobra dziecka i wyjaśniać go za pomocą odpowiednich dowodów, albowiem obowiązujące przepisy nie zawierają ogólnej reguły, która pozwoliłaby przyjąć, że w sytuacji zupełnego i trwałego rozkładu pożycia dobro dziecka przemawia za udzieleniem rozwodu lub oddaleniem powództwa (Ignatowicz 1998, s. 153–154; Stojanowska 1979, s. 114 i n.).

Ten ostatni pogląd został przyjęty w orzecznictwie Sądu Najwyższego aktualnym do dziś⁵ i jest powszechnie aprobowany.

Zasada rekryminacji

Orzeczenie rozwodu jest niedopuszczalne, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia. Od tej zasady istnieją dwa wyjątki, przy zaistnieniu których orzeczenie rozwodu jest dopuszczalne, mianowicie:

a) jeżeli małżonek niewinny wyrazi zgodę na orzeczenie rozwodu lub

b) jeżeli odmowa udzielenia zgody na orzeczenie rozwodu przez niewinnego

małżonka byłaby sprzeczna w danej sytuacji z zasadami współżycia społecznego.

Zasada rekryminacji stanowi wyraz ujemnej oceny uzyskiwania korzyści z naganego postępowania. W judykaturze dano wyraz stanowisku, że zasada ta zmierza do przeciwdziałania naruszeniu zasad moralnych i obrażaniu moralnej opinii społeczeństwa⁶.

Sprzeczność orzeczenia rozwodu z zasadami współżycia społecznego

Pojęcie „zasad współżycia społecznego” jest bogato opisane w piśmiennictwie prawniczym, głównie dotyczącym teorii prawa oraz części ogólnej prawa cywilnego. Zasady współżycia społecznego nierozdzielnie łączą się z zasadami demokratycznego państwa prawa i respektowanymi przez nie wolnościami człowieka. Odwołują się do powszechnie uznanych w kulturze naszego społeczeństwa wartości, które są zarazem dziedzictwem i składnikiem kultury europejskiej. Opisywane są również jako podstawowe zasady etycznego i uczciwego postępowania (Prawo cywilne 1999, s. 39).

Zobrazowanie „zasad współżycia społecznego” w sprawach rozwodowych w orzecznictwie Sądu Najwyższego jest pomocne w ich zrozumieniu: *Niezgodne z zasadami moralności byłoby uznanie, że nieuleczalna choroba małżonki, po 30 latach pożycia małżeńskiego, stanowi ważny powód rozkładu pożycia małżeńskiego w sytuacji, kiedy stan małżonki wymaga przyczynienia sił ze strony współmałżonka do ulżenia w miarę możliwości jej losowi i okazywania jej pomocy – nie tylko materialnej, ale i moralnej, tak aby małżonek był dla niej podporą psychiczną w cierpieniach⁷.*

⁵ Zwłaszcza wytyczne SN z 1968 r., III CZP 70/66, OSNC 1968/5/77.

⁶ Orzeczenie SN z 26.05.1959 r., I CR 632/57, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1960, nr 2, s. 404.

⁷ Orzeczenie SN z 18.09.1952 r., C 1283/52, OSN 1953, nr 3, poz. 84.

Nie godzi w zasady współżycia społecznego orzeczenie rozwodu dlatego, że strony są osobami w podeszłym wieku. Żądając rozwodu,

powód nie krzywdzi pozwanej, a czyni jedynie uprawnienie z prawa wniesienia sprawy rozwodowej⁸.

Wyrok rozwodowy i jego elementy

Sprawy rozwodowe są rozstrzygane przez sądy okręgowe w składzie jednego sędziego i dwóch ławników (art. 17 pkt 1 k.p.k. i art. 47 § 1 k.p.c.). Sąd orzekający w sprawie rozwodowej, oprócz orzeczenia rozwodu, jest zobowiązany do wydania wyroku również w sprawach:

- 1) dotyczących władzy rodzicielskiej nad małoletnim dzieckiem stron,
- 2) alimentacji dziecka,
- 3) orzeczenia o sposobie korzystania ze wspólnego mieszkania stron.

Wina

W wyroku rozwodowym sąd ma obowiązek orzec rozwód (lub oddalić powództwo o rozwód) oraz czy i który z małżonków ponosi winę w rozkładzie pożycia (art. 57 § 1 k.r.o.), chyba że oboje małżonkowie zgodnie wnosili o nie rozstrzygnięciu w kwestii winy. Taki wspólny wniosek jest dla sądu wiążący.

Jeżeli wniosku takiego brak, wówczas sąd stwierdza w sentencji wyroku, że rozwód nastąpił z winy obojga małżonków, jednego z małżonków lub bez ich winy. Orzeczenie o winie jednego lub obojga małżonków niesie za sobą skutki prawne w zakresie przepisów regulujących obowiązek alimentacyjny pomiędzy byłymi małżonkami (art. 60 k.r.o.), a także może mieć wpływ na sposób, w jaki dokonany zostanie podział majątku wspólnego małżonków (art. 43 § 2 k.r.o.).

Wina w rozkładzie pożycia małżeńskiego musi mieć charakter bezprawny, polegający na sprzeczności zachowania się danego małżonka z prawem lub z zasadami współżycia społecznego oraz na możliwości przewidywania znaczenia i skutków zachowania się.

W prawie cywilnym, odróżnia się winę umyślną i nieumyślną. Wina umyślna polega na tym, że sprawca ma świadomość szkodliwego skutku swego zachowania się, przewiduje jego nastąpienie i celowo

do niego zmierza (*dolus directus*), natomiast przy winie nieumyślnej sprawca co najmniej godzi się na wystąpienie wyżej opisanych skutków (*dolus eventualis*).

W sprawach rozwodowych wina może mieć analogiczne postaci. Do przypisania małżonkowi winy nie jest jednak konieczne, by jego zamiarem było spowodowanie rozkładu pożycia. Wystarczy możliwość przewidywania znaczenia i skutków danego działania (zaniechania) naruszającego przepisy prawa albo zasady współżycia społecznego.

Wina rozkładu pożycia pozostaje w związku z naruszeniem obowiązków, wynikających z zawarcia małżeństwa, i to tych znajdujących swoje unormowanie w przepisach prawa, jak i w zasadach współżycia społecznego. Chodzi zwłaszcza o naruszenie następujących obowiązków: wspólnego pożycia, wzajemnej pomocy, lojalności, wierności, współdziałania dla dobra rodziny.

W literaturze prawniczej zawinione przyczyny rozkładu pożycia zostały określone następująco:

- groźba,
- nieetyczne postępowanie,
- nieróbstwo,
- odmowa pożycia płciowego,
- odmowa wzajemnej pomocy,

⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 5.10.2004 r., I ACa 683/04.

- opuszczenie współmałżonka,
- alkoholizm,
- agresja/przemoc,
- zaniedbywanie rodziny,
- zły stosunek do rodziny małżonka.

Natomiast przyczyny niezawinione powodujące rozkład pożycia mogą stanowić:

- choroba,
- choroba psychiczna,
- niedobór seksualny,
- różnica charakterów (Krzemiński 1998,

s. 13–30).

Istnieć mogą również przyczyny, które mogą być zawinione lub niezawinione, w zależności od konkretnego przypadku, takie

jak: bezpłodność, niewłaściwe zachowanie się rodziny współmałżonka, różnica światopoglądów i różnica wieku.

Warte odnotowania jest zgodne orzecznictwo sądów, zgodnie z którym *przy przypisywaniu małżonkom w wyroku rozwodowym winy nie ma znaczenia okoliczność, który z małżonków ponosi winę większą, a który mniejszą*⁹. W takim przypadku sąd orzeka rozwód z winy obu stron, bo nie rozróżnia winy większej i winy mniejszej. Małżonek, który zawinił choćby jedną z wielu przyczyn rozkładu pożycia, musi być uznany za współwinnego, chociażby drugi małżonek dopuścił się wielu i to cięższych przewinień¹⁰.

Sprawy dotyczące władzy rodzicielskiej nad małoletnim dzieckiem stron

W wyroku rozwodowym sąd orzekający może:

a) powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej obojgu rodzicom, ustalając miejsce zamieszkania dziecka przy jednym z nich;

b) powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego z nich do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka;

c) ograniczyć władzę rodzicielską jednemu/oboju rodzicom i wydać zarządzenia dotyczące sposobu sprawowania przez nich ograniczonej władzy rodzicielskiej, sposobu kontaktowania się dzieckiem, nadzoru nad wykonywaniem władzy rodzicielskiej etc.;

d) pozbawić władzy rodzicielskiej jednego/oboju rodziców;

e) zawiesić władzę rodzicielską jednego/oboju rodziców;

f) uregulować sposób wykonywania osobistych kontaktów z dzieckiem tego z rodziców, któremu nie zostało powierzone wykonywanie władzy rodzicielskiej.

Orzeczenie w sprawie małoletniego dziecka winno być poprzedzone wnikliwą analizą sytuacji małoletniego, przeprowadzoną na podstawie informacji uzyskanych zarówno od rodziców dziecka, jak i od świadków lub od biegłych, wydających specjalistyczną opinię w danej sprawie. Badaniu powinien podlegać stosunek rodziców do dziecka, jak i troska o jego aktualne i przyszłe dobro.

Sąd nie jest związany żądaniem stron postępowania, czyli rodziców dziecka, co do sposobu sprawowania przez nich opieki nad dzieckiem po orzeczeniu rozwodu. Sąd ma obowiązek w tej sferze poczynić własne ustalenia i wybrać dla dziecka takie rozwiązanie, które w sposób optymalny będzie zaspokajało jego potrzeby emocjonalne, duchowe oraz zapewniało mu najlepszy rozwój fizyczny i intelektualny przy uwzględnieniu m.in. wieku dziecka, jego zdrowia, uzdolnień i innych kwestii istotnych dla egzystencji dziecka¹¹.

⁹ Wyrok SN z 24.05.2005 r., V CK 646/04, LEX nr 180827.

¹⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 10.02.2004 r., I ACa 1422/03, Wokanda 2005/2/46.

¹¹ Orzeczenie SN z 2.12.1957 r., OSN 1959, poz. 76.

Warto podkreślić, że wina w spowodowaniu rozkładu pożycia małżeńskiego sama w sobie nie powoduje pozbawienia rozwiedzonego małżonka władzy rodzicielskiej nad dzieckiem ani jej zawieszenia czy ograniczenia. Ustalenie winy po stronie jednego z małżonków nakłada jednak na sąd obowiązek wnikliwej analizy, czy małżonek winny rozkładu pożycia będzie po rozwodzie należycie sprawował władzę rodzicielską (Winiarz 1994, s. 142).

Jeżeli rozwodzący się małżonkowie mają więcej niż jedno wspólne, małoletnie dziecko, może powstać zagadnienie, któremu z nich powierzyć opiekę nad dziećmi, ale również, czy rodzeństwo „rozdzielić” po-

między oboje małżonków. W odpowiedzi na ten problem warto przytoczyć z piśmiennictwa jednolite opinie, iż zasadą powinno być nierozdzielanie rodzeństwa (Stojanowska 1995, s. 157–181; *Ochrona...* 1997, s. 12–16; Winiarz 1985, s. 543–611).

Orzeczenie rozstrzygające o sytuacji dziecka po rozwodzie rodziców nie jest ostateczne. W każdej chwili, gdy nastąpi zmiana okoliczności, decyzja sądu może ulec zmianie.

Orzekając w sprawie władzy rodzicielskiej, ustalenia kontaktów rodziców z dzieckiem, sąd zawsze winien kierować się dobrem dziecka, jako wartością nadrzędną we wszystkich sprawach dotyczących dzieci.

Alimentacja dziecka

Sąd ma obowiązek rozstrzygnąć w wyroku rozwodowym o obowiązku alimentacyjnym wobec każdego ze wspólnych małoletnich dzieci. Każdy bowiem z rodziców ma obowiązek przyczyniania się do zaspokajania potrzeb dziecka w stopniu, jaki odpowiada możliwościom zarobkowym i majątkowym danego rodzica (art. 133 § 1 i art. 135 § 1 k.r.o.). Na obowiązek ten nie ma wpływu, który z rodziców sprawuje, czy też nie sprawuje władzy rodzicielskiej, nie ma również wpływu wina w rozwodzie. Rozwiedzeni rodzice są zobowiązani do alimentowania dziecka w równych częściach.

Sąd ma obowiązek zebrać informacje dotyczące usprawiedliwionych potrzeb dziecka, jego stanu zdrowia, uzdolnień, zamiłowań oraz informacje dotyczące zakresu, w jakim oboje rodzice przyczyniają się do zaspokajania potrzeb dziecka i jakie są ich możliwości zarobkowe oraz majątkowe.

Usprawiedliwione potrzeby dziecka należy rozumieć jako potrzeby, których

zaspokajanie zapewni mu – odpowiedni do jego wieku i uzdolnień – prawidłowy rozwój fizyczny i duchowy. Możliwości zarobkowe i majątkowe zobowiązanego określają zarobki i dochody, jakie uzyskiwałby rodzic przy pełnym wykorzystaniu swych sił fizycznych i zdolności umysłowych, nie zaś rzeczywiste zarobki i dochody.

Istotna jest utrwalona w orzecznictwie sądów zasada, że dzieci mają prawo do równej stopy życiowej z rodzicami, i to zarówno wtedy, gdyż żyją z nimi wspólnie, jaki i wtedy, gdy żyją oddzielnie¹².

Oboje rodzice są zobowiązani przyczyniać się do zabezpieczenia potrzeb dziecka i przed rozwodem, i w jego trakcie, i po rozwodzie – aż do czasu, gdy dziecko jest w stanie samo się utrzymać. Dopuszczalna jest każda postać świadczeń alimentacyjnych: rodzice mogą je wykonywać w sposób materialny (płacąc określoną miesięcznie kwotę na utrzymanie dziecka) lub w sposób niematerialny (wychowując i sprawując permanentną opiekę nad dzieckiem).

¹² Uchwała SN z 16.12.1987 r., III CZP 91/86 OSNC 1988/4/42.

Obydwe te formy wykonywania obowiązku alimentacyjnego są równorzędne. Z reguły sąd zasądza alimenty w formie pieniężnej od tego rodzica, który z dzieckiem nie przebywa, zobowiązując do osobistych starań o wychowanie dziecka mał-

żonka, z którym wspólne dziecko pozostaje po rozwodzie.

Wysokość zasądzonych w wyroku rozwodowym alimentów może zostać zmieniona wówczas, jeżeli zmieniły się okoliczności (art. 138 k.r.o.).

Orzeczenie o sposobie korzystania ze wspólnego mieszkania

Z mocy art. 58 § 2 zd. 1 k.r.o. sąd orzeka o sposobie korzystania ze wspólnego mieszkania wówczas, gdy małżonkowie zajmują wspólne mieszkanie i zajmować je będą po uzyskaniu rozwodu.

Orzekając o wspólnym mieszkaniu małżonków sąd uwzględnia przede wszystkim potrzeby dzieci i tego małżonka, któremu powierza wykonywanie władzy rodzicielskiej (art. 58 § 4 k.r.o.).

Ustalenie sposobu kontaktowania się rodziców z dzieckiem w toku postępowania o rozwód

W czasie procesu rozwodowego często występuje potrzeba uregulowania spraw niecierpiących zwłoki, zabezpieczenia interesów dzieci lub współmałżonka, ustalenia sposobu kontaktowania się rodziców z małoletnim, przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny – na czas trwania procesu.

Tego typu sprawy rozstrzygane są na podstawie przepisów dotyczących postępowania zabezpieczającego (art. 730 i nast. k.p.c., art. 755 § 1 k.p.c.), po przeprowadzeniu rozprawy w postaci postanowienia wydanego przez sąd, które podlega zaskarżeniu.

The paper discusses the main Polish regulations concerning divorce, as well as conclusions from court practice in this domain.

Literatura

- Garlicki S. (1955), *Dobro małoletnich dzieci jako negatywna przesłanka rozwodowa*, „Nowe Prawo” nr 5.
- Kołodziejewski S. (1965), *Dobro wspólnych małoletnich dzieci – jako przesłanka odmowy orzeczenia rozwodu*, „Palestra” nr 9.
- Krzemiński Z. (1998), *Rozwód: praktyczny komentarz, orzecznictwo, piśmiennictwo, wzory pism*, Kantor Wydawniczy Zakamycze.
- Ignatowicz J. (1998), *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, wyd. III, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN.
- Marciniak J. (1975), *Treść i sprawowanie opieki nad małoletnim*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Piasecki K., red. (2001), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.

- Radwański Z. (1991), *Dobro dziecka*, w: A. Łopatka, *Konwencja o Prawach Dziecka a prawo polskie*, Warszawa: Wyd. Sejmowe.
- Radwański Z. (1999) *Prawo cywilne, część ogólna*, Warszawa: C.H.Beck
- Stelmachowski A. (1953), *Dobro dziecka w procesie rozwodowym*, „Nowe Prawo” nr 8–9.
- Stojanowska W. (1997), *Ochrona dziecka przed negatywnymi skutkami konfliktu między jego rodzicami*, Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej.
- Stojanowska W. (1979), *Rozwód a dobro dziecka*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Stojanowska W. (1995), *Rozdzielenie rodzeństwa na skutek rozwodu jego rodziców*, „Studia Prawnicze” nr 1–4.
- Winiarz J. (1985), *Rozwód*, w: *System prawa rodzinnego i opiekuńczego* pod red. J. Piątkowskiego, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich - Wydaw. PAN.
- Winiarz J. (1994), *Prawo rodzinne*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

O AUTORZE

EMILIA NAUMANN jest adwokatem. Prowadzi sprawy cywilne, rodzinne, karne, dotyczące molestowania seksualnego dzieci, przemocy w rodzinie, opieki nad dziećmi i in. Od kilku lat współpracuje z Fundacją Dzieci Niczyje. Współautorka publikacji *Dziecko pod parasolem prawa*.